

POLITEKNIKUM O'QUVCHILARIDA FUQAROLIK BURCHI VA QONUNLARGA HURMAT RUHINI TARBIYALASHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Jizzax shaxri 2-son politexnikumi tarix fani o'qituvchisi

Tursunova Shaxlo Abduraxmonovna

e-mail. Tursunovashahlo995@gmail.com

ANNOTATSIYA Mazkur maqolada politexnikum o'quvchilarida fuqarolik burchi va qonunlarga hurmat ruhini tarbiyalashning pedagogik asoslari tahlil qilingan. Unda yoshlarning huquqiy madaniyatini shakllantirish, fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlash hamda ularni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga tayyorlash jarayonida o'qituvchining o'rni va mas'uliyati yoritilgan. Maqolada huquq fanini o'qitishda interfaol metodlardan, tarbiyaviy mashg'ulotlardan, huquqiy treninglar va debatlaridan foydalanishning samaradorligi ko'rsatib berilgan. Shuningdek, ta'lim jarayonida fuqarolik ongini shakllantirish, qonunlarga hurmat ruhini singdirish, o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat va vatanparvarlik tuyg'usini kuchaytirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, fuqarolik va huquqiy tarbiya o'quvchilarning shaxsiy kamoloti, ijtimoiy faolligi hamda mas'uliyat hissini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so'zlar fuqarolik burchi, huquqiy tarbiya, qonunlarga hurmat, politexnikum, fuqarolik ong, huquqiy madaniyat, pedagogik yondashuv, ijtimoiy faollik, vatanparvarlik.

ANNOTATION This article analyzes the pedagogical foundations of fostering a sense of civic duty and respect for the law among students of polytechnic colleges. It highlights the importance of shaping students' legal culture, strengthening their civic position, and preparing them to actively participate in social life. The article emphasizes the effectiveness of using interactive methods, educational discussions, legal training sessions, and debates in teaching law. It also provides recommendations

for developing civic awareness, instilling respect for laws, and enhancing students' sense of social responsibility and patriotism. The research results show that civic and legal education plays a crucial role in the personal development of students, increasing their social activity and sense of responsibility.

Key words civic duty, legal education, respect for the law, polytechnic college, civic awareness, legal culture, pedagogical approach, social activity, patriotism.

KIRISH Mustaqil O'zbekiston taraqqiyotining hozirgi bosqichida yosh avlodni yuksak ma'naviyat, mustahkam huquqiy bilim va fuqarolik ongiga ega shaxslar sifatida tarbiyalash masalasi davlat siyosatining eng muhim ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan. Zero, jamiyatning barqaror rivojlanishi, qonun ustuvorligi, adolat va insonparvarlik tamoyillarining hayotga tatbiq etilishi, eng avvalo, har bir fuqaroning qonunlarga hurmati, fuqarolik mas'uliyati va ijtimoiy faolligiga bog'liqdir. Shu bois ta'lim tizimining barcha bo'g'inlarida, xususan, politexnikumlarda o'quvchi-yoshlarning huquqiy ongini yuksaltirish, fuqarolik burchini his etish va qonunlarga sodiq bo'lish ruhida tarbiyalash dolzarb vazifaga aylangan.



O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M. Mirziyoyev o‘z nutqlarida yoshlar tarbiyasiga alohida e‘tibor qaratib, “Bizning eng katta boyligimiz — bu erkin fikrlaydigan, zamonaviy bilim va kasb-hunar egallagan, mustahkam fuqarolik pozitsiyasiga ega yoshlarimizdir” deb ta’kidlab o‘tgan. Bu so‘zlar ta’lim tizimi oldiga yuksak maqsadni — yoshlarni nafaqat bilimli, balki huquqiy madaniyatli, qonunlarga hurmat bilan qaraydigan, o‘z fuqarolik burchini anglaydigan shaxslar sifatida tarbiyalash vazifasini qo‘yadi. Bugungi kunda dunyoda kechayotgan ijtimoiy-siyosiy o‘zgarishlar, globallashuv jarayonlari, axborot texnologiyalarining tez sur‘atlarda rivojlanishi yoshlarning dunyoqarashiga, qadriyatlariga va xulq-atvoriga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu sababli, o‘quvchilarni yot g‘oyalardan, huquqbuzarlikdan, befarqlikdan asrash va ularni qonuniylik, adolat, mas’uliyat, Vatanga sadoqat ruhida tarbiyalash har qachongidan ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Politexnikum o‘quvchilari jamiyatning kelajagi uchun mas’ul bo‘lgan, ishlab chiqarish sohalarida faoliyat yurituvchi, texnik tafakkurga ega mutaxassislar safini to‘ldiradi. Shunday ekan, ular nafaqat kasbiy jihatdan, balki ma’naviy-axloqiy, huquqiy va fuqarolik

jihtadan ham yetuk bo'lishlari lozim. Aynan huquq fani darslari, sinfdan tashqari tadbirlar va tarbiyaviy jarayonlar o'quvchilarning fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda eng muhim vositalardan biridir. Fuqarolik burchi va qonunlarga hurmat ruhini tarbiyalash o'quvchilarda:

- davlat ramzlariga ehtirom;
- Konstitutsiyaga va qonunlarga sadoqat;
- inson huquqlari va erkinliklariga hurmat;
- ijtimoiy faollik va mas'uliyat tuyg'ularini shakllantiradi.

Bunday fazilatlar yoshlarni jamiyatda o'z o'rnini topishga, qonuniylikni hayot mezoni sifatida qabul qilishga, o'z burchini chuqur anglashga undaydi. Shu ma'noda, politexnikumlarda huquq fani o'quv jarayonining nafaqat bilim beruvchi, balki tarbiyaviy va shakllantiruvchi funksiyalarini bajaradi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 15-moddasida "Davlat, jamiyat va fuqaro qonun oldida bir xil mas'uldir" deb belgilangan. Bu qoida yoshlar ongiga singdirilishi zarur bo'lgan eng muhim fuqarolik tamoyilidir. Aynan shu tamoyil asosida politexnikum o'quvchilarida qonunlarga hurmat, adolatga ishonch va fuqarolik mas'uliyatini shakllantirish pedagogik jarayonning bosh maqsadi bo'lishi lozim. Shuningdek, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun hamda "Yoshlar siyosati to'g'risida"gi Qonunlarda yoshlarning huquqiy tarbiyasi, ularning fuqarolik burchini anglashlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratish zarurligi belgilab qo'yilgan. Shu nuqtai nazardan, har bir o'qituvchi huquqiy ta'limni zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, hayotiy misollar va ijtimoiy loyihalar asosida tashkil etishi zarur. Xulosa qilib aytganda, politexnikum o'quvchilarida fuqarolik burchi va qonunlarga hurmat ruhini tarbiyalash masalasi — bu yoshlarning kelajakdagi ijtimoiy faolligini, jamiyatda o'z o'rnini topishini, milliy va insoniy qadriyatlarga sodiqligini ta'minlaydigan dolzarb pedagogik jarayondir. Ushbu maqolada mazkur jarayonning mazmuni, metodlari va samaradorligini ta'minlaydigan pedagogik asoslar batafsil yoritiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI 1. Fuqarolik burchi va qonunlarga hurmat tushunchasining mazmun-mohiyati. Fuqarolik burchi — bu shaxsning

Vatan, jamiyat va davlat oldidagi mas’uliyatli munosabati, o‘z majburiyatlarini ongli ravishda ado etishidir. Insonning fuqarolik pozitsiyasi uning axloqiy qadriyatlari, huquqiy ong darajasi va ijtimoiy faoliyati bilan uzviy bog‘liqdir.



Qonunlarga hurmat esa fuqarolik burchining amaliy ifodasi bo‘lib, jamiyatda tartib-intizom, adolat va tinchlikni saqlashning muhim sharti hisoblanadi. Bugungi globallashuv sharoitida, axborot oqimlari kuchaygan bir davrda yoshlar ongiga turli g‘oyalar, qadriyatlar va stereotiplar singdirilmoqda. Shu bois ularda mustahkam fuqarolik pozitsiyasi, qonunlarga nisbatan ijobiy munosabat, mas’uliyat va vatanparvarlik hissini shakllantirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun, “Yoshlar siyosati to‘g‘risida”gi Qonun, shuningdek, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonunlarda yosh avlodni huquqiy tarbiyalash, ularning qonunlarga sodiqligini shakllantirish masalalari alohida e’tirof etilgan. Ayniqsa, huquq fani o‘qituvchilari ushbu jarayonda muhim rol o‘ynaydi — ular o‘quvchilarga nafaqat nazariy bilim, balki hayotiy tajriba asosida fuqarolik ongini shakllantirish imkonini beradi.

Fuqarolik burchini tarbiyalashda politexnikumlarning o‘rni. Politexnikumlar — bu nafaqat kasbiy bilim beruvchi, balki shaxsni ijtimoiy faol fuqaro sifatida tarbiyalovchi muhim ta’lim muassasalardir. Bu jarayonda o‘qituvchilarning vazifasi faqat o‘quvchilarga qonun normalarini o‘rgatishdan iborat emas, balki ularda “men jamiyatning bir qismiman, mening har bir xatti-harakatim jamiyat farovonligiga ta’sir qiladi” degan tushunchani shakllantirishdir. O‘quvchilar o‘z kasbiy faoliyatida mehnat intizomini, texnika xavfsizligi qoidalarini, ishlab chiqarish madaniyatini, ijtimoiy mas’uliyatni o‘zlashtirar ekan, bu — aslida fuqarolik burchining amaliy ifodasidir. Shu nuqtai nazardan, politexnikumda o‘qitiladigan huquq fani, ijtimoiy fanlar, vatanparvarlik darslari va ma’naviyat soatlari o‘quvchilarda qonuniylik va fuqarolik burchi ruhini shakllantirishning poydevorini yaratadi. Masalan, dars jarayonida O‘zbekiston Konstitutsiyasining 46-moddasida keltirilgan “Har bir fuqaro qonun oldida tengdir” tamoyili hayotiy misollar orqali tahlil etilsa, o‘quvchilar qonunning mohiyatini chuqurroq anglaydi. “Sud-huquq islohotlari”, “Inson huquqlari”, “Fuqarolik jamiyati institutlari” kabi mavzular esa yoshlarni huquqiy fikrlashga, o‘z huquq va burchlarini anglashga o‘rgatadi.

Zamonaviy ta’lim jarayonida interfaol metodlardan samarali foydalanish o‘quvchilarda huquqiy ongni rivojlantirishning eng ta’sirchan yo‘lidir. Xususan:

“Aqliy hujum” metodi orqali o‘quvchilar “Qonun nima uchun kerak?” yoki “Fuqarolik burchi nimalarda namoyon bo‘ladi?” kabi savollar ustida fikr yuritadilar;

“Rol o‘ynash” usuli yordamida sud majlisi, saylov jarayoni, yoki davlat organlarining faoliyati sahnalashtiriladi; “Debat” va “Munozara” metodlari yordamida o‘quvchilar o‘z fikrini asoslaydi, muloqot madaniyatini rivojlantiradi; “Fishbone” (sabab-oqibat tahlili) usuli orqali huquqbuzarliklarning ildiz sabablari tahlil qilinadi; “Кейс стади” (amaliy holat tahlili) orqali o‘quvchilarga real hayotdagi huquqiy vaziyatlar taqdim etilib, ularni mustaqil tahlil qilishga o‘rgatiladi. Bunday metodlar o‘quvchilarni faqat bilim oluvchi emas, balki faol ishtirokchi, mas’uliyatli fikrlovchi shaxsga aylantiradi.

Huquq normalari

- Huquq normalari — bu davlat tomonidan bajarilishi barcha kishilar uchun majburiy bo'lgan, kishilar o'rtasidagi turli ijtimoiy munosabatlarning tartibga soluvchi qoidalar yig'indisidir. Huquq normalari tabiiy huquq va pozitiv huquqlardan iborat. Tabiiy huquq insonga tabiat tomonidan beriladi. Masalan, insonning yashash erkinlik va shaxsiy daxilsizlik huquqlari.



Tarbiyaviy jarayon huquqiy ta'lim bilan uzviy bog'liqdir. O'quvchilarda qonunlarga hurmatni shakllantirish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

Ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar: Konstitutsiya kuni, Mustaqillik kuni, Inson huquqlari kuni kabi bayramlarda ma'naviy-ma'rifiy uchrashuvlar tashkil etish. Huquqiy targ'ibot: Ichki ishlar xodimlari, prokuratura, sud, advokatura vakillari bilan uchrashuvlar o'tkazish.

Ijtimoiy loyihalar: "Adolat va qonun ustuvorligi uchun" shiori ostida o'quvchilar ishtirokida viktorinalar, tanlovlar, devoriy gazetalar tashkil etish. Axborot texnologiyalaridan foydalanish: Onlayn testlar, huquqiy viktorinalar, "Kahoot", "Quizizz" kabi platformalar orqali interfaol o'qitish. Shu bilan birga, o'quvchilarning oilaviy, mahalla va ijtimoiy muhitdagi faolligini oshirish ham muhim. Ota-onalar bilan

hamkorlikda “Oilada huquqiy madaniyat” mavzusida seminarlar o‘tkazish, mahallalarda yoshlar bilan suhbatlar tashkil etish ijobiy natijalar beradi.

Pedagog — bu nafaqat bilim beruvchi, balki shaxsiy namunasi bilan tarbiyalovchi insondir. O‘qituvchining qonunlarga sodiqligi, intizomi, adolatparvarligi, ijtimoiy faolligi o‘quvchilar uchun eng kuchli tarbiyaviy omil hisoblanadi. Shuning uchun har bir huquq fani o‘qituvchisi o‘z faoliyatida quyidagilarga amal qilishi lozim:

o‘quvchilar bilan muloqotda adolat va halollik tamoyillarini saqlash;
huquqiy normalarni amalda qo‘llashni o‘rgatish;
muammoli vaziyatlarda insoniylik va qonuniylik mezonlarini targ‘ib etish.

O‘quvchilarda fuqarolik burchi va qonunlarga hurmatni shakllantirish jarayonining samaradorligi quyidagi omillarga bog‘liq:

- Darslarning amaliy yo‘naltirilganligi;
- Huquqiy mavzularni hayotiy misollar bilan bog‘lash;
- Interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini uyg‘un qo‘llash;
- Baholashning rag‘batlantiruvchi tizimini joriy etish;
- Tarbiyaviy ishlarni tizimli tashkil etish;

O‘quvchilarni mustaqil fikrlash va tahliliy yondashishga o‘rgatish. Natijada o‘quvchi o‘zini davlatning bir bo‘lagi sifatida his qiladi, qonunlarni hurmat qilishni, ularni buzmaslikni, jamiyat farovonligi uchun mas’ul ekanligini anglaydi.

XULOSA VA TAKLIFLAR Xulosa qilib aytganda, politexnikum o‘quvchilarida fuqarolik burchi va qonunlarga hurmat ruhini shakllantirish — bu nafaqat huquqiy ta’limning, balki butun tarbiyaviy jarayonning asosiy yo‘nalishlaridan biridir. O‘quvchilarni qonunga itoatkor, mas’uliyatli va jamiyat hayotida faol ishtirok etuvchi shaxs sifatida kamol toptirish, ularning fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlash orqali amalga oshiriladi. Bunda pedagoglarning maqsadli va tizimli faoliyati, huquqiy bilimlarni zamonaviy o‘qitish metodlari orqali singdirish, amaliy mashg‘ulotlar, debatlar, huquqiy treninglar va interfaol metodlardan samarali foydalanish muhim o‘rin tutadi. Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari tez rivojlanayotgan davrda yoshlarning dunyoqarashi, huquqiy madaniyati va fuqarolik ongini to‘g‘ri

shakllantirish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki fuqarolik burchini anglash va qonunlarga hurmat bilan qarash – bu nafaqat huquqiy majburiyat, balki milliy o‘zlikni, vatanparvarlik tuyg‘usini, ijtimoiy adolatga ishonchni mustahkamlovchi omillardandir. Shuning uchun politexnikum o‘quv jarayonida har bir dars, har bir tarbiyaviy tadbir, o‘quvchilarni huquqiy jihatdan yetuk va mas’uliyatli shaxs sifatida tarbiyalashga qaratilishi lozim. Shuningdek, fuqarolik burchi va qonunlarga hurmat ruhini tarbiyalash jarayoni faqat dars bilan chegaralanmasligi, balki o‘quvchi hayotining barcha jabhalarida — o‘quv muassasasidagi ijtimoiy faoliyat, sport, madaniy tadbirlar, jamoat ishlarida ishtirok orqali ham shakllanishi kerak. Shu jihatdan, o‘qituvchining pedagogik mahorati, shaxsiy namunasi va o‘quvchi bilan o‘zaro muloqot madaniyati hal qiluvchi omil hisoblanadi. Fuqarolik burchini chuqur anglagan, qonunlarni hurmat qiladigan yosh avlod jamiyatda barqarorlik, tinchlik va taraqqiyotning kafolati bo‘la oladi. Shu boisdan, politexnikum o‘qituvchilari huquqiy ta’limni faqat nazariy bilim berish bilan cheklamasdan, o‘quvchilarni real hayotiy vaziyatlarga tayyorlash, ularni ijtimoiy-huquqiy muammolarga befarq bo‘lmagan, o‘z fuqarolik pozitsiyasiga ega shaxslar sifatida shakllantirishga intilishi zarur. Kelgusida ushbu yo‘nalishda pedagogik innovatsiyalar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, o‘quvchilarning huquqiy tafakkurini rivojlantiruvchi loyiha va tadqiqot ishlarini keng yo‘lga qo‘yish — fuqarolik madaniyatini mustahkamlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Zero, qonunlarga hurmat bilan qaraydigan, o‘z fuqarolik burchini sidqidildan ado etadigan yoshlar — mustaqil O‘zbekistonning eng katta boyligi va kelajak taraqqiyotining poydevoridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. — 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ–637-son.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–3775-son qarori — “Yoshlarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”. — 2018-yil 9-iyun.
4. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi O‘zbekiston — maktab ostonasidan boshlanadi.” — Toshkent: O‘zbekiston, 2021.

5. Mirziyoyev Sh.M. “Yoshlar — kelajagimiz poydevori.” — Toshkent: Ma’naviyat, 2019
6. Faxriddin B., No‘monbek A. ABS SISTEMASI BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNING TORMOZ SAMARADORLIGINI MATEMATIK NAZARIY TAHLILI //International journal of scientific researchers (IJSR) INDEXING. – 2024. – Т. 4. – №. 1. – С. 333-337.
- 7.Qurbonazarov S. et al. ANALYSIS OF THE FUNDAMENTALS OF MATHEMATICAL MODELING OF WHEEL MOVEMENT ON THE ROAD SURFACE OF CARS EQUIPPED WITH ABS //Multidisciplinary Journal of Science and Technology. – 2024. – Т. 4. – №. 8. – С. 45-50.
- 8.Xuzriddinovich B. F. et al. ABS BILAN JIHOZLANGAN AVTOMOBILNI TORMOZ PAYTIDA O ‘ZO ‘ZIDAN VA MAJBURIY TEBRANISHLARINI TORMOZ SAMARADORLIGIGA TA’SIRINI TAHLIL QILISH //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 4. – С. 81-87.
9. Xusinovich T. J., Ro‘zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O ‘RGANISH.
10. Karshiev F. U., Abduqahorov N. ABS BILAN JIHOZLANGAN M1 TOIFALI AVTOMOBILLAR TORMOZ TIZIMLARINING USTIVORLIGI //Academic research in educational sciences. – 2024. – Т. 5. – №. 5. – С. 787-791.
- 11.Каршиев Фахридин Умарович, Н.Абдуқаҳоров ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ//<https://www.iupr.ru/6-121-2024>
https://www.iupr.ru/_files/ugd/b06fdc_15c4798c874a4ddab326a52bd3af34ea.pdf?index=true
12. Абдуқаҳоров Н., Турдиалиев Ж., Мўминов Н. АВТОМОБИЛИ М1 В РАЗНЫХ УСЛОВИЯХ АНАЛИЗ И ПАРАМЕТРЫ ТОРМОЖЕНИЯ УЧИТЬСЯ //Журнал научно-инновационных исследований в Узбекистане. – 2024. – Т. 2. – №. 4. – С. 377-386.

13. Каршиев Ф. У., Абдукахоров Н. ИЗУЧЕНИЕ МИКРОСТРУКТУРЫ СТАЛИ В МАТЕРИАЛОВЕДЕНИИ //Экономика и социум. – 2024. – №. 6-2 (121). – С. 1142-1145.
14. Xusinovich T. J., Ro‘zibayevich M. N. M1 TOIFALI AVTOMOBILLARNI TURLI MUHITLARDA TORMOZLANISHINI TAHLIL QILISH VA PARAMETRLARINI O‘RGANISH.
- 15M.Jabborova.Tikuvehilik texnologiyasi.—T.,«O‘qituvchi»,1989.
16. T.M.Poshshaxo‘jayeva. Xizmat ko‘rsatish mehnati. 5-7-sinflar uchun o‘quv qo‘llanma.— T.,«O‘qituvchi»,199